

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ЗАБОРОВСЬКИЙ Віктор Вікторович

УДК 347.728.2 [477+(470+571)]

**ПРАВОВА ПРИРОДА АКЦІЙ ТА ПРОЦЕДУРА ЇХ КОНВЕРТАЦІЇ
В УКРАЇНІ ТА РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
БУЛЕЦА Сібілла Богданівна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ХАРИТОНОВА Олена Іванівна,
Одеська національна юридична академія,
завідувачка кафедрою права інтелектуальної
власності та корпоративного права;

кандидат юридичних наук, доцент
ПЕЧЕНИЙ Олег Петрович,
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри цивільного права № 1

Захист відбудеться 10 вересня 2010 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» серпня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із найважливіших завдань на шляху формування ринкової економіки в Україні є організація ефективного механізму функціонування ринку цінних паперів, що, насамперед, пов'язано з наявністю стабільного національного законодавства, яке відповідало б сучасним ринковим відносинам. Тільки прозоре і чітко зрозуміле законодавство в даній сфері є запорукою стимулювання розвитку національної економіки, покращення стану платіжного балансу в Україні та її інвестиційного клімату.

Найпоширенішим видом цінних паперів є акція – потужний фінансовий інструмент для залучення в підприємницьку діяльність грошових та інших ресурсів багатьох суб'єктів. Вона є необхідним атрибутом акціонерного товариства, який надає змогу відрізнити акціонерне товариство від юридичних осіб інших організаційно-правових форм господарювання.

Незважаючи на те, що правовому регулюванню акції, як виду цінних паперів, присвячена значна кількість монографій, підручників та окремих наукових статей, можна стверджувати, що в теорії спостерігається відсутність єдиного розуміння правової природи акції. Крім того, в полі зору дослідників перебуває здебільшого правове регулювання саме обігу акцій, натомість поза увагою залишається розміщення акцій, не кажучи вже про такий їх спосіб розміщення як конвертація.

Функціонування акції є однією з найбільш гострих проблем сучасної цивілістики. Правовому регулюванню розміщення та обігу даного специфічного об'єкта цивільних прав присвячена значна кількість нормативно-правових актів, зокрема Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок», Закон України «Про акціонерні товариства», ряд нормативних актів Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Але така велика кількість нормативно-правових актів не вирішила проблеми подолання наявних прогалин та колізій у цьому правовому питанні. Закон України «Про акціонерні товариства» є вагомим досягненням українського законодавства, який значно удосконалив правове регулювання зазначених правовідносин. Слід відмітити ряд недоліків, пов'язаних із недостатністю розкриття питань, які стосуються процедури розміщення (а саме конвертації) акцій. Вважаємо, що для усунення зазначених недоліків необхідно врахувати досвід інших країн, зокрема Російської Федерації, законодавство якої більш чітко регулює процедуру конвертації акцій.

Все це сприяло вибору теми наукового дослідження, оскільки існує нагальна потреба комплексного аналізу правової природи акції і такого способу її розміщення, як конвертація, що дало б можливість виробити науково обґрунтовані рекомендації щодо удосконалення норм чинного національного законодавства.

Теоретичну основу дослідження становлять праці як відомих українських вчених-цивілістів, таких, як Д.В. Боброва, В.А. Васильєва, О.К. Вишняков, О.М. Вінник, О.В. Дзера, І.С. Канзафарова, О.Р. Кібенко, В.М. Коссака,

В.М. Кравчук, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць, Р.А. Майданик, О.І. Онуфрієнко, В.І. Павлов, А.Я. Пилипенко, В.В. Посполітак, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.І. Труба, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.С. Швиденко, Я.М. Шевченко, О.В. Щербина, В.Л. Яроцький, так і російських науковців, серед яких В.А. Белов, А.Ю. Бушев, А.А. Глушецький, В.В. Долинська, Д.І. Дєдов, С.Є. Долгаєв, Є.А. Крашенінников, М.Г. Локшин, Д.А. Медведєв, Я.М. Міркін, Д.В. Мурзін, С.В. Сарбаш, Д.І. Степанов, І.В. Редькін, І.О. Фролова, В.Б. Чувакова, Г.М. Шевченко, Р.Л. Юлдашбаєва та інші.

Емпіричну основу дослідження становлять законодавчі та інші нормативно-правові акти України та Російської Федерації, зокрема правові акти центрального органу виконавчої влади в сфері державного регулювання ринку цінних паперів (в Україні – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, в Росії – з 1996 по 2004 – Федеральна комісія з цінних паперів, а з 2004 – Федеральна служба з фінансових ринків), а також модельні законодавчі положення для країн-учасниць СНД.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Ця тема входить до науково-дослідної проблематики ряду кафедр юридичних факультетів та вузів України. Дисертаційне дослідження провадилося в межах науково-дослідної програми кафедри цивільного права ДВНЗ «УжНУ» на 2006-2010 роки «Реформа цивільного права та судочинства в Україні», яка є складовою комплексної цільової програми науково-дослідної роботи юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ». Тема даного дисертаційного дослідження затверджена вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» від 27 червня 2007 р., протокол № 6. Напрямок дисертаційного пошуку органічно пов'язаний із Основними напрямами розвитку фондового ринку України на 2005-2010 роки (затверджені Указом Президента України № 1648/2005 від 24.11.2005 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою даного дисертаційного дослідження є розкриття правової природи акції як найбільш поширеного виду цінних паперів та здійснення комплексного аналізу одного із способів її розміщення, а саме процедури конвертації акцій; на основі комплексного аналізу виявити недоліки національного законодавства та розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо їх усунення.

Для досягнення зазначеної мети дослідження необхідно вирішити такі наукові завдання:

- дослідити правову природу акції як особливого виду цінних паперів;
- встановити момент, від якого акція стає повноцінним об'єктом цивільних прав;
- проаналізувати цивільно-правову сутність бездокументарного цінного паперу, зокрема акції;
- сформувати власне визначення терміна «акція», «золота акція», «дробова акція», враховуючи вимоги сучасного законодавства;
- провести аналіз основних критеріїв класифікації акцій;
- здійснити комплексне дослідження правової природи конвертації акцій;
- дослідити всі можливі способи проведення процедури конвертації акцій;

розробити та сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання розміщення та обігу акцій.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають при проведенні конвертації акцій.

Предметом дослідження є правова природа акцій та процедура їх конвертації в Україні та Російській Федерації.

Методи дослідження. Комплексне дослідження правової природи та процедури конвертації акцій передбачає використання різних методів наукового пізнання. Методологічну основу роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні наукові методи пізнання, а саме: діалектичний метод наукового пізнання, формально-логічний, порівняльно-правовий, історично-правовий. Дослідження проводилося з урахуванням системності та комплексності його проведення. Порівняльно-правовий метод застосовується при аналізі норм українського та російського законодавства з метою формування пропозицій щодо удосконалення чинного вітчизняного законодавства, враховуючи досвід російського законодавця. При дослідженні нормативного матеріалу використовувалися буквально-граматичний і логічний способи тлумачення.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація являє собою комплексне дослідження правової природи та процедури конвертації акції як особливого виду емісійних цінних паперів. На основі аналізу чинного законодавства України та Російської Федерації, практики його застосування та аналізу наукових надбань як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників щодо правової природи цінних паперів автор формулює такі теоретичні положення, що містять наукову новизну:

уперше:

обґрунтовано висновок про те, що конвертація акцій являє собою особливий спосіб розміщення акцій, який полягає в обміні (заміні) конвертованих цінних паперів емітента на акції нового (іншого) випуску цього ж емітента або ж товариства- правонаступника (у разі реорганізації цього емітента), що пов'язаний з анулюванням цінних паперів, які підлягають конвертації;

детально розглянуто всі можливі способи конвертації акції;

зроблено висновок про необхідність введення в національне законодавство, зокрема в Закон України «Про акціонерні товариства» такої правової категорії, як «оголошені акції», основним призначенням яких є забезпечення додаткових заходів щодо захисту прав власників конвертованих цінних паперів;

вказано на необхідність внесення змін до національного законодавства (насамперед, в Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» та Положення про депозитарну діяльність, затверджене Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17 жовтня 2006 р. № 999) шляхом закріплення в ньому терміна «розміщення цінних паперів», в основі якого лежить не укладення цивільно-правового договору з першим власником, а вчинення правочину з ним;

зроблено висновок про те, що передбачений національним законодавством порядок консолідації акцій значно ускладнює, а в деяких випадках узагалі унеможлиблює її проведення. Вказано на необхідність передбачення можливості утворення при проведенні даної процедури дробових акцій;

на основі аналізу правової природи дробової акції зроблено висновок про необхідність введення даної правової конструкції в національне законодавство. Зазначено, що дробова акція являє собою не розподіл прав за акцією, а пропорційний поділ усієї сукупності прав за обсягом;

проведено детальний аналіз юридичної природи такої правової категорії, як «золота акція», яка більше стосується спеціальних прав (сукупність цивільних та адміністративних прав), ніж є різновидом цінних паперів;

сформульовано авторське доктринальне визначення терміна «акція» – іменний цінний папір без визначеного строку обігу, що посвідчує однакові корпоративні права свого власника (акціонера) у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітента);

удосконалено:

ч.2 ст.7 Закону України «Про акціонерні товариства» шляхом пропозиції викладення її у такій редакції: «Акціонери приватного акціонерного товариства мають переважне право на придбання акцій, що відчужуються іншими акціонерами товариства». У тексті ст.7 слово «продаж» у всіх відмінках замінити на слово «відчуження», оскільки для забезпечення режиму стабільності складу членів такого акціонерного товариства необхідно включити до випадків виникнення зазначеного переважного права й випадки безвідплатного відчуження акцій;

з метою забезпечення прав власників привілейованих акцій, абзац перший ч.1 ст.19 Закону України «Про акціонерні товариства» пропонується викласти у такій редакції: «Акціонерне товариство формує резервний капітал у розмірі не менше 5 відсотків від розміру статутного капіталу»;

набуло подальший розвиток:

положення про те, що обмін частки (паю) на акції при проведенні процедури перетворення не є специфічним способом конвертації цінних паперів, а являє собою окремий спосіб розміщення цінних паперів, оскільки в даному випадку беруть участь товариства різних організаційно-правових форм і відбувається обмін різнорідних об'єктів;

теза про необхідність поширення на процедуру зміни типу товариства з приватного на публічне або, навпаки, правого режиму реорганізації акціонерних товариств, оскільки лише проведення такої процедури забезпечить повною мірою захист прав та законних інтересів не тільки акціонерів, але й кредиторів товариства;

положення про необхідність більш детально врегулювати порядок реалізації акціонерами – власниками привілейованих акцій свого права голосу під час вирішення загальними зборами товариства певної категорії питань;

теза про можливість застосування як персонально-правових, так і речово-правових способів захисту прав власників бездокументарних цінних паперів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

науково-дослідницькій сфері – сформульовані в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у подальших загальнотеоретичних дослідженнях проблем правової природи акцій та способів їх розміщення;

правозастосовній сфері – сформульовані в дисертації положення щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства можуть стати основою для внесення змін у ЦК України, Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок», Закон України «Про акціонерні товариства» та ряд нормативних актів Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

сфері практичної діяльності – матеріали дисертації можуть використовуватися для забезпечення єдності розуміння і правильного застосування норм, які регулюють відносини у сфері визначення правової природи акцій та процедури проведення їх конвертації;

навчальному процесі – результати дослідження можуть бути використані при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників із цивільного права, а також при викладанні курсу «Цивільне право України» та спецкурсу «Цінні папери».

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації обговорювалися на кафедрі цивільного права ДВНЗ «УжНУ». Результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Четверті Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 28 листопада 2008 р.), Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 29 листопада 2008 р.), 63-ій підсумковій науковій конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «УжНУ» (м. Ужгород, 24-25 лютого 2009 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «П'яті Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 27-28 листопада 2009 р.), 64-ій підсумковій науковій конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «УжНУ» (м. Ужгород, 23-24 лютого 2010 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано шість статей у збірниках, що входять до переліку наукових фахових видань ВАК України, та 4 тези доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Структура дисертації визначається метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 222 сторінки, з яких 32 сторінки займає список використаних джерел та 5 сторінок – додаток.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** містяться положення, що обґрунтовують актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, визначають об'єкт, предмет і мету дослідження, його методологічну та теоретичну основи; формулюються положення, які містять наукову новизну та виносяться на захист; підкреслюється теоретичне й практичне значення основних положень дисертації й отриманих висновків; наведено дані про їхню апробацію та публікації автора за темою дослідження.

У **Розділі 1 «Методологічне дослідження правової природи акцій у цивільному праві»**, який складається з двох підрозділів, основну увагу приділено аналізу ознак акції, що визначають її правовий режим, подано визначення терміна «акція» та досліджено цивільно-правову сутність бездокументарної акції.

Підрозділ 1.1. «Поняття та ознаки акції як особливого різновиду цінних паперів» присвячено дослідженню фундаментальних ознак акції як різновиду цінних паперів, лише з набуттям яких, вона стає повноцінним об'єктом цивільного обігу, це, зокрема, такі: формалізм акції, початок презентації, публічна достовірність, легальна основа віднесення паперу до ряду цінних паперів, неподільність прав, посвідчених акцією, дуалістична природа акції, транзитивність.

Автор звертає увагу, що акція належить до емісійних цінних паперів, оскільки їй притаманні всі ознаки емісійних цінних паперів, а саме: акція закріплює сукупність майнових і немайнових прав за нею, розміщується випусками та має рівний об'єм прав усередині одного випуску. Виходячи з ознак емісійних цінних паперів, можна зауважити, що вони відрізняються від неемісійних тим, що останні є унікальні в своєму роді. Але акціям властиві ознаки, які не характерні для інших видів емісійних цінних паперів. Так, відповідно до ч.1 ст.3 Закону України «Про акціонерні товариства» (акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями), всі акції одного товариства повинні мати однакову номінальну вартість, а інші емісійні цінні папери – рівний обсяг прав тільки всередині одного випуску.

Зазначається, що акція є корпоративним цінним папером, оскільки вона надає своєму власнику комплекс корпоративних прав, які являють собою сукупність як майнових (право на участь у розподілі прибутку товариства (дивідендів); право на отримання частини вартості майна товариства у разі його ліквідації; право акціонера розпоряджатися на власний розсуд своїми акціями; та інші права, які тісно пов'язані з досягненням тієї чи іншої майнової мети), так і немайнових (право акціонера на участь в управлінні акціонерним товариством (право голосу на загальних зборах акціонерів, активне та пасивне виборче право, тобто право обирати членів органів товариства та право бути обраним в органи товариства), право на отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства та інші права акціонера з

приводу немайнових благ) прав акціонера. Автор підтримує погляди тих російських науковців (наприклад, Г.М. Шевченко), які вважають, що акція є єдиним корпоративним цінним папером, оскільки тільки вона надає своєму власнику своєрідний комплекс прав (право членства в товаристві) і відображає одну із визначальних ознак корпорації – управління та участь в управлінні нею. Автор не погоджується з думкою тих вчених, які вважають, що основними є майнові права акціонера, а немайнові мають похідний характер (наприклад, Д.В. Ломакін), а вважає, що ці (майнові та немайнові) права мають рівноцінне значення для акціонера.

У підрозділі аналізується офіційно закріплене визначення «цінного паперу», що міститься в ч.1 ст.194 Цивільного кодексу України. Зазначається, що йому притаманний недолік, який полягає у вказівці на те, що цінним папером є документ, що посвідчує грошове або інше майнове право. Така норма робить цей термін занадто вузьким і не охоплює повною мірою зміст такого цінного паперу, як акція, яка надає своєму власнику не лише майнові, а ще й ряд немайнових прав.

Вказується на недолік терміна «акція», наведеного у ч.1 ст.6 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок», оскільки з аналізу цього визначення випливає, що законодавець право на участь в управлінні справами акціонерного товариства розглядає як майнове, а це суперечить цивільно-правовій доктрині, за якою таке право є одним із основних немайнових прав акціонерів.

Зазначено також, що з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» в Україні кардинально змінилося ставлення законодавця до питання про оплату акцій. Так, закріплюється імперативна норма, за якою оплата акцій повинна здійснюватися до реєстрації товариства і його статуту, та встановлюється норма, за якою у разі неповної оплати акцій до вказаної дати товариство вважається не заснованим. Це дещо ускладнює процедуру створення акціонерних товариств, але є виправданим на даному етапі розвитку ринкових відносин в Україні.

У підрозділі 1.2. «Цивільно-правова сутність бездокументарної акції» дисертант вказує на те, що на даний час в науковій літературі немає єдиного підходу в розумінні правової природи бездокументарних цінних паперів. Досліджено дві основні концепції розуміння цінних паперів – документарну і бездокументарну. Зазначено, що принципової різниці між правовою природою документарних і бездокументарних акцій не існує, різниця полягає тільки в формі (способі) фіксації цих прав (документарні – сертифікат та система реєстрів власників іменних цінних паперів, а бездокументарні – виписка з рахунку в цінних паперах та система депозитарного обліку, тобто здійснення зберігачами облікових записів).

Автор підтримує позицію національного законодавця, котрий у Законі України «Про акціонерні товариства» закріпив норму, за якою акції товариства існують виключно в бездокументарній формі, і вважає, що це новий, якісний етап розвитку всього ринку цінних паперів України, викликаний потребою пришвидшити обіг даних об'єктів цивільних прав, оскільки під впливом

науково-технічного прогресу документ («папір») відходить на другий план, поступаючись місцем документу як інформації на певному магнітному носії.

Автор досліджує способи захисту прав власників бездокументарних цінних паперів, зокрема акцій. Обґрунтовується висновок про можливість застосування як персонально-правових, так і речово-правових способів захисту прав власників бездокументарних цінних паперів. Причому, останні забезпечують більш ефективний захист, тому що надають їх власникам абсолютне право захисту належних їм прав.

Запропоновано авторське визначення терміна «акція» – це іменний цінний папір без визначеного строку обігу, що посвідчує однакові корпоративні права свого власника (акціонера) у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітента). А враховуючи те, що ч.2 ст.20 Закону України «Про акціонерні товариства» (де в імперативній формі зазначено, що акції товариства існують виключно в бездокументарній формі) набирає чинності протягом двох років з дня його опублікування, а саме 29 жовтня 2010 р., до визначення можна буде додати і те, що акція є бездокументарним цінним папером.

У другому розділі «Види акцій», який складається з чотирьох підрозділів, приділяється увага дослідженню основних критеріїв поділу акцій (на прості акції та привілейовані акції; акції публічних та акції приватних акціонерних товариств; на іменні акції та акції на пред'явника), а також досліджується цивільно-правова сутність такої правової конструкції, як «золота акція».

У підрозділі 2.1. «Проста і привілейована акції» розглядається основний критерій класифікації акцій на прості (common shares) і привілейовані (preferred shares).

Проста акція надає його власнику класичну тріаду прав (на отримання дивідендів, на отримання частки при ліквідації товариства і на управління акціонерним товариством), тобто вона містить мінімальний набір прав, яким може володіти акціонер у товаристві. Від кількості акцій, що належать одному акціонеру, залежить і обсяг прав, який він отримає, у напрямку – чим більше акцій, тим більше прав.

Поява привілейованих акцій пов'язана з намаганням акціонерних товариств отримати додаткові засоби до статутного капіталу, з наданням у той же час таким акціонерам мінімальної можливості на особисту участь в управлінні товариством. Акції називаються привілейованими, оскільки їх власники мають ряд переваг (привілеїв) порівнянно з власниками простих акцій, надання яких, у свою чергу, компенсується певною мірою обмеженням права брати участь в управлінні акціонерним товариством. На основі аналізу переважних прав акціонерів – власників привілейованих акцій, зроблено висновок про недолік українського законодавства, в якому наводиться досить обмежений перелік випадків виникнення права голосу у власників привілейованих акцій та практично не врегульовується сам порядок реалізації даного права, і обґрунтовано необхідність внести в національне законодавство ряд змін, враховуючи при цьому, насамперед, досвід російського законодавця.

Для належного забезпечення прав власників привілейованих акцій вказано на необхідність внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства», а саме до ч.1. ст.19, де в імперативному порядку потрібно визнати потребу створення резервного капіталу розміром не менше 5 відсотків від розміру статутного капіталу товариства. Додатково обґрунтовано висновок про потребу внесення змін до ч.6 ст.26 цього ж Закону, а саме щодо необхідності для прийняття рішення загальними зборами, що ухвалюються за участю акціонерів – власників привілейованих акцій, три чверті від голосів усіх таких акціонерів, а не лише три чверті тих, що брали участь у голосуванні.

Підрозділ 2.2. «Акції публічних та акції приватних акціонерних товариств» присвячений дослідженню правової сутності акцій публічних та приватних акціонерних товариств. Аналіз джерел дозволив дійти висновку, що однією з основних ознак, яка надає можливість розрізняти правову природу акцій приватного і публічного акціонерного товариства, є наявність переважного права на придбання акцій у приватних акціонерних товариствах, основною метою встановлення якого є недопущення до складу товариства третіх (сторонніх) осіб, тобто забезпечення «зовнішньої» закритості приватного акціонерного товариства. Аргументується висновок, що з метою забезпечення стабільності складу членів такого товариства та його захисту від «недружного» скуповування акцій, необхідно включити до випадків виникнення зазначеного переважного права, крім випадків продажу акцій їх власниками іншим особам, не тільки інші випадки відплатного відчуження акцій, а й випадки безвідплатного відчуження акцій. Така необхідність полягає в тому, що на практиці можливі випадки, коли акціонер дарує третій особі одну акцію, і тоді вона (третя особа) отримує вже правові підстави скуповувати акції приватного акціонерного товариства.

У підрозділі досліджується історія розвитку поняття переважного права в Україні з часів проголошення її незалежності, і вказується, що воно пройшло складний циклічний шлях від можливості його застосування на розсуд товариства, через заборону його застосування, а згодом – обов'язковість закріплення в статутах приватних акціонерних товариствах переважного права до, знову ж таки, можливості передбачати в статуті приватного акціонерного товариства переважне право його акціонерів та самого товариства на придбання акцій товариства, що пропонуються їх власником до продажу третій особі.

Звертається особлива увага на процедуру реалізації акціонерами переважного права на придбання акцій приватного акціонерного товариства, а також вказується на наявні недоліки та шляхи їх подолання. Зазначається, що акціонери приватного акціонерного товариства, які виявили бажання реалізувати своє переважне право, можуть придбати акції, пропорційно до кількості акцій, що їм уже належать, і це повною мірою відповідатиме правовій природі акціонерних товариств.

У **підрозділі 2.3. «Іменна акція та акція на пред'явника»** викладені особливості правової природи іменних акцій (registered shares) та акцій на пред'явника (bearer shares). Автор підтримує позицію законодавця, який у

Законі України «Про цінні папери і фондовий ринок» дозволив випуск тільки іменних акцій, наводячи при цьому ряд негативних рис акцій на пред'явника, які знижують їх цінність у порівнянні з іменними акціями.

Зроблено висновок про необхідність внесення змін до цивільного законодавства України і запровадження в цивільному праві замість поняття «цесія», поняття «система трансферту» для передачі прав за іменними цінними паперами, як документарної, так і бездокументарної форми їх існування. Для даної системи є важливим не сам факт передачі цінного паперу, а розпорядження особи – власника цінного паперу, в якому наказується здійснити перехід права власності на папір до іншої особи (передавальне розпорядження). Застосування системи трансферту для передачі прав за іменними цінними паперами, на відміну від цесії, не потребує встановлення будь-яких винятків із загального правила, тому, що вчинення трансферту «очищає» права нового власника цінного паперу, оскільки зобов'язана особа за цінним папером втрачає право протиставити новому власнику заперечення, які вона мала стосовно попереднього власника паперу.

Виходячи з того, що з 29 жовтня 2010 р. в Україні допускається обіг лише бездокументарних акцій, невирішеним залишається питання про долю професійних реєстраторів, які на підставі отриманої ліцензії здійснювали ведення реєстрів власників іменних цінних паперів. Найбільш виправданим, на думку автора, буде підхід, за яким зазначеним реєстраторам на законодавчому рівні потрібно надати можливість отримати ліцензію зберігача. Але враховуючи те, що зберігачем може бути лише банк або торговець цінними паперами, для яких законодавством (Законом України «Про банки і банківську діяльність» та Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок») встановлені досить суттєві вимоги до розміру їх статутних капіталів, то вважаємо за доцільне, передбачити можливість отримання реєстраторами ліцензії зберігача з певним (на 2-3 роки) відстроченням необхідності збільшення розмірів їх статутних капіталів.

У *підрозділі 2.4. «Місце золотої акції в цивільному праві»* вказується, що в українській юридичній літературі (О.І. Онуфрієнко, О.М. Вінник, О.С. Швиденко, С.А. Румянцев та інші) неодноразово згадувалося про таку правову конструкцію, як «золота акція» (golden share), і погляди науковців розходяться – від визнання за нею статусу різновиду акції до заперечення цього, а також вказівки на те, що вона є не цінним папером, а спеціальним правом держави.

У цьому підрозділі досліджено правову природу «золотої акції» на основі аналізу її функціонування в Російській Федерації, та вказано на існування трьох етапів розвитку «золотої акції», із розкриттям особливості її правового статусу на кожному з цих етапів. Обґрунтовується висновок про те, що «золота акція» мала статус цінного паперу, але з певними особливостями, тільки на першому етапі свого існування (з 1992 по 1997 рік). У подальшому застосування правової природи цінних паперів до «золотої акції» є неможливим, оскільки на другому і третьому етапі вона вже є не простою акцією з особливими правами, а стає цими особливими правами, а точніше,

«спеціальним правом», що являє собою сукупність цивільних та адміністративних прав.

Звернено увагу на доцільність запровадження в Україні інституту спеціального права («золотої акції») з наявністю права вето щодо найбільш важливих питань діяльності товариства (наприклад, із питань ліквідації, реорганізації, зміні статутного фонду акціонерного товариства) і застосування якого могло би бути оскаржено в суді. Таке спеціальне право («золота акція») повинно використовуватися лише щодо акціонерних товариств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, частка держави в статуті яких, подібно до російського законодавства, становить менше 25 відсотків.

На основі проведеного дослідження автор робить висновок, що під «золотою акцією» слід розуміти не цінний папір як такий, а спеціальне право, яке не підлягає конвертації на акції та інші цінні папери товариства, а надає можливість застосовувати право вето з найбільш важливих питань діяльності акціонерного товариства.

У третьому розділі **«Цивільно-правове регулювання процедури конвертації акцій»**, який складається з двох підрозділів, основна увага приділяється дослідженню загальної характеристики процедури конвертації акцій та способів її проведення.

У підрозділі 3.1. **«Загальна характеристика процедури конвертації акцій»** проаналізовано законодавчо закріплені та науково розроблені терміни «конвертація» та досліджено основні цивільно-правові ознаки такого способу розміщення цінних паперів.

Конвертація акцій є особливим способом їх розміщення, поряд із публічним та приватним розміщенням акцій. Особливість конвертації як способу розміщення акцій полягає в тому, що в цьому випадку відбувається анулювання акцій, які передаються «в оплату» раніше розміщених акцій. У даному випадку продаж акцій не здійснюється, а отже конвертація, за своєю природою не має на меті залучати інвесторів. Зроблено висновок про те, що самостійним способом розміщення акцій є обмін, оскільки він за своєю природою дуже подібний до конвертації акцій, з тією різницею, що в даному випадку беруть участь товариства різних організаційно-правових форм і відбувається обмін частки (паю) на акції.

Обґрунтовано висновок про те, що конвертації, залежно від способів її проведення, притаманні риси як одностороннього, так і двостороннього правочину. Так, більшості способів проведення процедури конвертації акцій характерні риси одностороннього правочину (консолідація, дроблення акцій та інші), в той час як конвертації конвертованих цінних паперів в акції на вимогу власника такого цінного паперу більш притаманними є риси двостороннього правочину. Враховуючи те, що в переважній більшості конвертація акцій являє собою односторонній правочин, виникає необхідність у внесенні відповідних змін у наявне офіційне визначення терміна «розміщення», яке закріплене в ч.1 ст.1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» (розміщення цінних паперів – відчуження цінних паперів емітентом або андеррайтером

шляхом укладення цивільно-правового договору з першим власником), а саме словосполучення «укладення цивільно-правового договору» необхідно замінити на словосполучення «вчинення цивільно-правових правочинів».

Дається власне визначення терміна «конвертація акцій» – це особливий спосіб розміщення акцій, який полягає в обміні (заміні) конвертованих цінних паперів емітента на акції нового (іншого) випуску цього ж емітента або ж товариства- правонаступника (у разі реорганізації цього емітента), що пов'язаний з анулюванням цінних паперів, які підлягають конвертації.

У *підрозділі 3.2. «Способи конвертації акцій»* подано детальну характеристику таких можливих способів конвертації акцій, як:

конвертація конвертованих цінних паперів: привілейованих акцій, облігацій, опціонів;

конвертація акцій в акції при зміні їх номінальної вартості, що пов'язана з проведенням процедури збільшення (зменшення) розміру статутного капіталу акціонерного товариства;

консолідація та дроблення акцій;

конвертація акцій при проведенні процедури реорганізації товариства.

Одним із основних способів конвертації акції є конвертація конвертованих цінних паперів, до яких належать: привілейовані акції (прості акції не підлягають конвертації ні на привілейовані акції, ні на інші цінні папери товариства), конвертовані облігації та такі похідні цінні папери, як опціони (з певним застереженням). Звертається увага на те, що російським законодавцем передбачені додаткові заходи захисту прав власників конвертованих цінних паперів шляхом уведення такої правової конструкції, як «оголошені акції», під якими розуміють кількість акцій, в межах якої акціонерне товариство має право здійснювати додаткове розміщення акцій. Пов'язаність вказаної цивільно-правової конструкції та конвертації акцій полягає в тому, що у випадку розміщення товариством цінних паперів, які конвертуються в акції відповідного типу (класу), кількість оголошених акцій такого типу (класу) повинна бути не меншою кількості, яка необхідна для конвертації таких цінних паперів протягом усього строку їх обігу. До того ж товариство не має права приймати рішення про зміну прав, що надаються акціями, в які можуть бути конвертовані розміщені товариством цінні папери.

Властивістю статутного капіталу акціонерного товариства є можливість його зміни як у бік збільшення його розміру, так і зменшення, виходячи зі стратегії та наслідків діяльності товариства. Досліджено всі можливі способи (шляхи) та джерела збільшення/зменшення розміру статутного капіталу акціонерного товариства. Встановлено, що при використанні переважної більшості джерел збільшення/зменшення розміру статутного капіталу (при реінвестиції дивідендів, при спрямуванні прибутку до статутного капіталу та у зв'язку з індексацією основних засобів виробництва і при зменшенні статутного капіталу шляхом зменшення номінальної вартості акцій) акціонерне товариство повинно здійснити конвертацію акцій, тобто провести заміну старих акцій на нові з більшою (меншою) номінальною вартістю.

Звертається увага на наявну колізію між ч.4 ст.159 Цивільного кодексу України (в якій вказується, що для прийняття рішення про внесення змін до статуту товариства потрібно не менше $\frac{3}{4}$ голосів акціонерів, які беруть участь у зборах, а це, враховуючи кворум загальних зборів акціонерного товариства (60 відсотків), складає всього 45 відсотків від усіх акціонерів) та ч.5 ст.42 Закону України «Про акціонерні товариства» (в якій при прийнятті рішення про внесення змін до статуту товариства (про збільшення та про зменшення розміру статутного капіталу) мова вже йде про необхідність $\frac{3}{4}$ голосів акціонерів від їх загальної кількості, що становить уже 75 відсотків від усіх акціонерів товариства). На думку автора, більш прогресивною нормою, спрямованою на захист прав акціонерів, є норма, наведена в Законі України «Про акціонерні товариства», що закріплює необхідність більшої кількості голосів акціонерів для прийняття рішення з найбільш важливих питань діяльності акціонерного товариства.

Деномінація (консолідація та дроблення) являє собою операцію, при якій відбувається зміна (збільшення або зменшення) номінальної вартості самої акції без зміни розміру статутного фонду. У Російській Федерації, порівняно з Україною, допускається деномінація і певних категорій (типів) акцій, а не обов'язково всіх акцій, розміщених акціонерним товариством, оскільки в російському законодавстві відсутня норма, за якою всі акції одного товариства повинні мати однакову номінальну вартість (така вимога поширюється лише щодо окремого випуску акцій). Підхід українського законодавця щодо процедури проведення такого виду деномінації, як консолідація, значно ускладнює, а інколи взагалі унеможлиблює її проведення, тому в дисертації обґрунтовано висновок про необхідність використання в національному законодавстві такої правової конструкції, як «дробові акції», основою метою введення яких, є захист прав та законних інтересів міноритарних акціонерів. Детально досліджено правову природу таких дробових акцій і вказано, що вони є повноправними об'єктами цивільного обігу, оскільки він здійснюється на рівні з цілими акціями. Зроблено висновок, щодо випадків, при яких можуть утворюватися дробові акції, крім консолідації, повинні належати й такі: при здійсненні переважного права на придбання акцій, які продаються акціонером приватного акціонерного товариства; при здійсненні переважного права на придбання додаткових акцій та при реорганізації акціонерних товариств.

Досліджено питання про можливість участі у проведенні процедури реорганізації акціонерних товариств, юридичних осіб з різною організаційно-правовою формою господарювання. Звертається увага на недолік Закону України «Про акціонерні товариства», який забороняє проведення такої «змішаної» реорганізації за участю акціонерних товариств, а це, на думку дисертанта, значно ускладнює та затягує процедуру проведення такої реорганізації. Дисертант виділяє недолік п.3 ч.2 ст.5 цього ж Закону, в якому передбачено, що зміна типу акціонерного товариства з приватного на публічне або навпаки не є його перетворенням, а отже, тут не застосовується процедура реорганізації. Робиться висновок про те, що лише застосування до такої зміни типу акціонерного товариства процедури реорганізації товариства може

повною мірою забезпечити захист прав осіб, які мають певне відношення до діяльності такого товариства (насамперед, кредиторів), і цим підвищити стабільність цивільного обороту.

Детально проаналізовано і питання, пов'язані з конвертацією акцій при проведенні процедури реорганізації акціонерних товариств. Зазначається, що єдиним способом розміщення акцій при реорганізації за участю акціонерних товариств до прийняття Закону України «Про акціонерні товариства» була їх конвертація, тоді як у ч.2 ст.86 вказаного Закону вже надано можливість при виділенні застосувати й інші форми розміщення цінних паперів (розподіл акцій товариства, що створюється серед акціонерів товариства, з якого здійснюється виділ та придбання акцій товариства, що створюється товариством, з якого здійснюється виділ), при цьому лише перераховано, але зовсім не розкрито їх правову сутність. Враховуючи наявність певних колізій та прогалин у національному законодавстві щодо питання про правову природу конвертації акцій при проведенні процедури реорганізації акціонерних товариств, а саме щодо таких її форм проведення, як приєднання та виділення, необхідно внести ряд змін та доповнень до Закону, використовуючи досвід російського законодавця, який більш чітко та детально врегулював би порядок проведення такого способу конвертації.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено загальні підсумки результатів, одержаних у процесі дослідження правової природи акцій та процедури їх конвертації. Основними з них є такі:

1) до ознак, які визначають правову природу акції як особливого виду цінних паперів відносяться: формалізм акцій, початок презентації, публічна достовірність, легальна основа віднесення паперу до ряду цінних паперів, неподільність прав, посвідчених акцією, дуалістична природа акції та її транзитивність;

2) акції стають повноцінними об'єктами цивільних прав лише після їх розміщення, повної оплати їх вартості та реєстрації звіту про результати їх розміщення;

3) відсутність принципової різниці між правовою природою документарних та бездокументарних цінних паперів;

4) обґрунтовано висновок про можливість застосування як персонально-правових, так і речово-правових способів захисту прав власників бездокументарних цінних паперів;

5) сформульовано власне визначення терміна «акція» та «конвертація акцій»;

6) звернено увагу на необхідність включення до випадків виникнення переважного права на придбання акцій у приватних акціонерних товариствах, крім випадків продажу акцій їх власниками іншим особам, не тільки інші випадки відплатного відчуження акцій, а й безвідплатне відчуження акцій;

7) аргументується позиція про необхідність запровадження в національне законодавство таких правових конструкцій, як «золота акція», «дробові акції» та «оголошені акції»;

8) конвертація акцій є особливим способом їх розміщення, їй, залежно від способів проведення, притаманні риси як одностороннього, так і двостороннього правочину;

9) встановлено, що основним способом розміщення акцій при проведенні процедури реорганізації (у всіх її формах) акціонерних товариств є конвертація акцій товариства-правопередника на акції товариства- правонаступника;

10) з метою вдосконалення цивільного законодавства стосовно порушеної проблеми пропонується ряд змін та доповнень до чинного законодавства, серед яких:

1) у Цивільному кодексі України:

ч.4 ст.197 викласти в такій редакції: «Права, посвідчені іменним цінним папером, передаються за допомогою системи трансферту»;

у ч.4 ст.159 словосполучення « $\frac{3}{4}$ голосів акціонерів, які беруть участь у зборах» замінити на словосполучення « $\frac{3}{4}$ голосів акціонерів від їх загальної кількості»;

внести зміни до ч.3 ст.155 та п.2 ч.1 ст.157 Кодексу враховуючи відповідно положення ч.3 ст.14 та ч.3 ст.16 Закону України «Про акціонерні товариства»;

2) у Законі України «Про акціонерні товариства»:

внести зміни до вказаного Закону, запровадивши такі правові конструкції, як «оголошені акції» та «дробові акції»;

ч.1 ст.2 доповнити п.6 такого змісту: «конвертація акцій – це особливий спосіб розміщення акцій, який полягає в обміні (заміні) конвертованих цінних паперів емітента на акції нового (іншого) випуску цього ж емітента або ж товариства- правонаступника (у разі реорганізації цього емітента), що пов'язаний з анулюванням цінних паперів, які підлягають конвертації»;

виключити п.3 ч.2 ст.5 Закону;

ч.2 ст.7 викласти у такій редакції: «Акціонери приватного акціонерного товариства мають переважне право на придбання акцій, що відчужуються іншими акціонерами товариства». У тексті ст.7 слово «продаж» у всіх відмінках замінити на слово «відчуження»;

абзац перший ч.1 ст.19 викласти в такій редакції: «Акціонерне товариство формує резервний капітал у розмірі не менше 5 відсотків від розміру статутного капіталу»;

в ч.1 і ч.2 ст.68 словосполучення «якщо він зареєструвався для участі у загальних зборах та голосував проти прийняття загальними зборами рішення» замінити на словосполучення «якщо він не голосував за прийняття рішення»;

3) у Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок»:

в п.12 ч.1 ст.1 словосполучення «укладення цивільно-правового договору» замінити на словосполучення «вчинення цивільно-правових правочинів».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Заборовський В.В. Привілейована акція /В.В. Заборовський //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2008. – № 10. – С.188-191.
2. Заборовський В.В. Правова природа дробової акції /В.В. Заборовський //Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць. Правознавство. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2008. – Вип. 461. – С. 43-46.
3. Заборовський В.В. Дроблення та консолідація акцій /В.В. Заборовський //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2008. – № 11. – С. 219-222.
4. Заборовський В.В. Золота акція /В.В. Заборовський //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2009. – Ч.1. – № 12. – С. 230-233.
5. Заборовський В.В. Особливості конвертації конвертованих цінних паперів: привілейованих акцій, облігацій, опціонів /В.В. Заборовський //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Миколаїв: Поліграфічне підприємство СПД Рум'янцева Г.В., 2009. – Вип. 38. – С. 405-410.
6. Заборовський В.В. Загальні положення процедури конвертації акцій /В.В. Заборовський //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – О. : Юридична література, 2009. – Вип. 51. – С. 238-244.
7. Заборовський В.В. Права акціонерів – власників привілейованих акцій /В.В. Заборовський //Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2009 р.). – Івано-Франківськ, 2009. – С. 59-61.
8. Заборовський В.В. Перетворення відкритих акціонерних товариств у закриті акціонерні товариства /В.В. Заборовський //Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конференції «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 28-29 лист. 2008 р.): У 4-х частинах. – Частина третя: «Цивільне право. Сімейне право. Міжнародне приватне право. Комерційне право. Цивільний, господарський та адміністративний процес». – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2008. – С. 100-102.
9. Заборовський В.В. Переважне право власників акцій закритих акціонерних товариств /В.В. Заборовський //Сучасний вимір держави та права [зб. наук. праць /наук. ред. Терентьева В.І., Козаченка О.В.]. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2008. – С.245-247.
10. Заборовський В.В. Особливості конвертації конвертованих облігацій /В.В. Заборовський //Держава і право: de lege praeterita, instante, futura : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 27-28 лист. 2009 р. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2009. – С.204-205.

АНОТАЦІЯ

Заборовський В.В. Правова природа акцій та процедура їх конвертації в Україні та Російській Федерації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена комплексному аналізу правової природи акції та процедури її конвертації. Особлива увага приділена аналізу фундаментальних ознак акції як різновиду цінних паперів. Зроблено висновок про те, що акція є корпоративним цінним папером. Проведено аналіз цивільно-правової сутності бездокументарних цінних паперів, зокрема акцій, та досліджено способи захисту власників таких цінних паперів.

Окрему увагу приділено дослідженню основних критеріїв класифікації акцій (прості акції і привілейовані акції; акції публічних та акції приватних акціонерних товариств; іменні акції та акції на пред'явника), а також досліджено цивільно-правову сутність такої конструкції, як «золота акція». Подано також загальну характеристику процедури конвертації акцій та способів її проведення.

На підставі аналізу наукової літератури, нормативних актів та судової практики сформульовано конкретні рекомендації з удосконалення законодавства і практики його застосування.

Ключові слова: акція, акціонер, види акцій, проста акція, привілейована акція, золота акція, бездокументарна акція, конвертація акцій, способи конвертації акцій.

АННОТАЦИЯ

Заборовский В.В. Правовая природа акций и процедура их конвертации в Украине и Российской Федерации. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация посвящена комплексному анализу правовой природы акции и процедуры ее конвертации. Особое внимание уделено анализу фундаментальных признаков акции как разновидности ценных бумаг, а именно: формализм акции; начало презентации; публичная достоверность; легальное основание отнесения бумаги в ряд ценных бумаг; неделимость прав удостоверенных акцией; дуалистическая природа акции и транзитивность акции. Делается вывод о том, что акция является корпоративной ценной бумагой, поскольку она закрепляет за своим владельцем комплекс корпоративных прав, которые представляют собой совокупность как имущественных, так и неимущественных прав акционера. Автор не

соглашается с мнением тех исследователей, которые считают, что основными являются имущественные права акционера, а неимущественные имеют производный характер (например, Д.В. Ломакин), и считает, что эти (имущественные и неимущественные) права имеют равноценное значение для акционера.

Проведен анализ гражданско-правовой сущности бездокументарных ценных бумаг, в частности акций, и исследуются способы защиты владельцев таких ценных бумаг. Автор поддерживает позицию национального законодателя, который в Законе Украины «Об акционерных обществах» закрепил норму о существовании акций общества исключительно в бездокументарной форме, и считает, что это новый, качественный этап развития всего рынка ценных бумаг Украины, вызванный необходимостью ускорить оборот данных объектов гражданских прав. Указано, что принципиального различия между правовой природой документарных и бездокументарных акций не существует, различие заключается только в форме (способе) фиксации этих прав (документарные – сертификат и система реестров владельцев именных ценных бумаг, а бездокументарные – выписка со счета в ценных бумагах и система депозитарного учета). Обосновывается вывод о возможности применения как обязательно-правовых, так и вещественно-правовых способов защиты прав владельцев бездокументарных ценных бумаг, причем последние обеспечивают более эффективную защиту, поскольку предоставляют их владельцам абсолютное право защиты принадлежащих им прав.

Отдельное внимание уделено исследованию основных критериев классификации акций (простые акции и привилегированные акции; акции публичных и акции частных акционерных обществ; именные акции и акции на предъявителя), а также исследуется гражданско-правовая сущность такой правовой конструкции, как «золотая акция». Автор делает вывод, что под «золотой акцией» следует понимать не ценную бумагу как таковую, а специальное право, которое не подлежит конвертации в акции и другие ценные бумаги общества, а предоставляет возможность применять право вето по наиболее важным вопросам деятельности акционерного общества.

Исследована также общая характеристика процедуры конвертации акций и делается вывод о том, что конвертации, в зависимости от способов ее проведения, присущи черты как односторонней, так и двусторонней сделки. Предложено авторское определение термина «конвертация акций» – особый способ размещения акций, который заключается в обмене (замене) конвертируемых ценных бумаг эмитента на акции нового (другого) выпуска этого же эмитента или же общества-правопреемника (в случае реорганизации этого эмитента), которая связана с аннулированием ценных бумаг, подлежащих конвертации. Проведена детальная характеристика возможных способов конвертации акций, а именно: конвертация конвертируемых ценных бумаг (привилегированных акций, облигаций, опционов); конвертация акций в акции при изменении их номинальной стоимости, связанной с проведением процедуры увеличения (уменьшения) размера уставного капитала

акционерного общества; консолидация и дробление акций и конвертация акций при проведении процедуры реорганизации общества. На основании анализа научной литературы, нормативных актов и судебной практики сформулированы конкретные рекомендации по совершенствованию законодательства и практики его применения.

Ключевые слова: акция, акционер, виды акций, простая акция, привилегированная акция, золотая акция, бездокументарная акция, конвертация акций, способы конвертации акций.

SUMMARY

Zaborovsky V.V. Legal nature of shares and procedure of their converting in Ukraine and Russian Federation. – Manuscript.

Thesis in candidacy for a degree in legal sciences, specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – Odesa National Academy of Law, Odesa, 2010.

Thesis is devoted to the complex analysis of legal nature of share and procedure of its converting. The special attention is spared to the analysis of fundamental signs of share as the variety of securities. Conclusion is drawn that a share is unique corporate security. The analysis of civil legal essence of non-documentary securities, in particular shares, is conducted and the methods of defence of proprietors of such securities are explored.

Separate attention is spared to research of basic criteria of division of shares (on simple shares and preference shares; shares of public and shares of private joint-stock companies; on nominal bearer shares and bearer shares), and also civil legal essence of such legal construction as «holden share» is explored. The research of general characteristic of procedure of converting shares and methods of its realization is made as well.

On the basis of analysis of scientific literature normative acts and judicial practice concrete recommendations on the improvement of legislation and practice of its application is formulated.

Key words: share, shareholder, types of shares, simple share, preference share, holden share, non-documentary share, converting of shares, methods of converting of shares.